

Finans Kurumları

Makâlemizde faizli bankacılık sistemine alternatif olarak getirilen finans kurumlarını, İslam fıkhi açısından durumunu incelemeye gayret edeceğiz.

Meselemizi iki ana başlıkta inceleyeceğiz.

a-Finans kurumlarının tarihi seyri ve tanımı.

b-İslam fıkhiına göre finans kurumlarının durumu.

Finans kurumlarının tarihi seyri ve tanımı

Yaptığımız araştırmada gördük ki; faizsiz bankacılığın ilk uygulandığı yer; Mısır Arap Cumhuriyet’indeki Mit Gamr kasabası olmuştur.

Dönemin devlet başkanı Cemal Abdu’n-Nasır zamanında, bankaların devletleştirilmesine karşı alternatif olarak ortaya çıkarılmıştır. Yirminci yüz yılın başlarından itibaren ferdi uygulamalar şeklinde İslam coğrafyasında başlayan bu hareketin ilk kez hayata geçirilme fikri ise eski Suudi kralı Faysal döneminde ortaya çıkmıştır.

Bu sistemin Türkiye’deki tarihi seyri şu şekildedir: 1985 yılında Aİbaraka Türk ve Faisal Finans Kurumları tarafından ilk uygulama başlatılmıştır. Daha sonra 1989’da Kuveyt Türk Evkaf Finans Kurumu, 1991’de Anadolu Finans Kurumu, 1995’de İhlas Finans Kurumu, 1996’da Asya Finans Kurumu, 2005’de de Anadolu Finans ile Family Finans Kurumlarının birleşmesiyle Türkiye Finans Kurumu bunları takip etmiştir.

Genel olarak bu sistemin kuruluş amacının faizli bankalara alternatif olması içindir densedeki konu hakkında araştırma yapanların çoğuna göre esas amaç, şudur: Dini hassasiyetlerinden dolayı, Hz. Allah Teâlâ’nın yasak kılmış olduğu faize bulaşmamak için ekonomiye katılmayan mali değerlerin yastık altından çıkarılıp yabancı sermaye ile beraber ekonomiye katılmasını sağlamaktır.

İslam fıkhiına göre finans kurumlarının durumu

Genel olarak Müslümanlar arasında finans kurumlarıyla alakalı yaygın olan sorular; yatırılan fonlar mukabilinde kar payının alınması, ev veya araba gibi malların alımı için kredi kullanmanın caiz olup olmaması hakkında olmuştur.

Finans kurumları topladığı fonları değerlendirme, nemayı paylaşma, özel cari hesaplar, teminat mektubu verme, çek karnesi verme, yurtiçi yurtdışı havale ve transfer işlemleri gibi diğer bankacılık işlemlerinin birçoğunu yapmaktadır. Ancak bu yazımızda işleyeceğimiz konu bunların tamamı olmayıp sıkça sorulan iki mesele olacaktır.

1-Kredi almak

2-Yatırılan paraya kar payı almak

Kredi almak:Herhangi bir kurumun, belli bir zamana kadar fazlasıyla geri ödenmesi şartıyla verdiği nakde denir.

Bu işlem İslam’ın haram kılmış olduğu faiz muamelesi olacağından dinen caiz değildir. Böyle bir işlemi yapan kurumun ismi, finans kurumu olması veya olmaması bu hükmü değiştirmeyecektir. Ancak yaptığımız araştırmalar, finans kurumlarında bu çeşit kredi sistemlerinin olmaması yönündedir. Bu kuruluşların kredi sistemleri, İslam fıkhiında mevcut olan **murabaha** akdi doğrultusundadır.

Murabaha:Kişinin elinde bulunan malının, kendisine mâl olduğu fiyatı söyledikten sonra belli bir mikter kâr koyarak bir başkasına satmasıdır[1]. Mesela bir tüccarın: Bu malın bana maliyeti bin liradır, sana bin yirmi liraya satarım demesi ve müşterinin de bunu kabul etmesi bir **murabaha** alış verişidir.

Şartlarına riayet edilerek yapılan murabaha alış verişi dinen caizdir. Buna göre kişinin finans kurumuna giderek bana bir ev lazım ancak peşin ödemeye imkânım yok, siz benim istediğim vasıflarda veya göstereceğim bir evi satın alıp da üzerine karınızı koyarak ödeyebileceğim şekilde bana vadeli satın demesinde dinen bir mahsur lazım gelmez. Zira evvelki yazılarımızda da belirttiğimiz gibi kişinin vadeden dolayı peşin olan fiyatına nispetle belli bir miktarda fark koyması ve o farklı fiyat üzerine akit yapması caizdir.

Ancak burada dikkat edilmesi gereken önemli bir unsur vardır. Buda; bankaya gelen şahsın göstermiş olduğu evi veya herhangi bir malı banka öncelikle kendisine satın almalıdır. Bu satın alma işlemini bizatihi kendi personeliyle yapabileceği gibi kendisine gelen müşterisine vekâlet vermek suretiyle de yapabilir. Banka, satın alma işleminden sonra ikinci bir akitle kendisine gelen şahsa, o yeri konuştukları ödeme şekliyle satar. Diğer bir ifadeyle bu işlemin dinen caiz olabilmesi iki alış verişin olmasına bağlıdır. Şu kadar var ki bu iki alış verişin evrak üzerinde olması şart değildir. Yani ihtiyaç duyulan şey şayet ev ise tapusunun, araba ise satışının(ruhsatının) ilk önce kurum üzerine daha sonradan müşteri konumunda olan şahsa verilmesi şart değildir. Zira İslam hukukuna göre alış-veriş akdi yapanların sözleriyle oluşur, tapunun veya ruhsatın verilmesiyle değil. Tapu veya ruhsat, tescil için şarttır akdin oluşması için dinen şart değildir.

Kredi kullanmak için finans kurumuna giden kişiden, kurumun belli bir miktarı peşin talep etmesi durumunda veya satın almak istediği malın belli bir miktarını ödemeye imkânı olduğundan eksik kalan kısmına kredi istemesinde izlenmesi gereken yol iki türdür:

- Kurumun satın aldığı malı, müşterisine ikinci akitle satarken müşterinin getirdiği peşin miktarı alır. Geriye kalan miktarda vade yapar.
- Kuruma gelen müşteri, elindeki nakiti vererek almak istediği malı kurumla beraber ortaklaşa satın alır. Daha sonradan kurum, ortak olduğu maldaki hissesini, üzerine karını koyarak belli vadeyle satar. Bu şekilde yapılan muamelelerde dinen bir sakınca söz konusu değildir. Zira kişinin tamamına sahip olduğu malını, peşin veya vadeli satması caiz olduğu gibi ortak olduğu maldaki hissesini de peşin veya vadeli satması caizdir.

Yukarıdaki satırlarımızda da ifade ettiğimiz gibi bu muamelelerin tamamında dikkat edilmesi gereken; malın alımını ve kabzını (kabzın manası aşağıda gelecek) kurum, memuru vasıtasıyla kendisi yapar. Veya kendisine gelen müşterisine vekâlet vermek suretiyle de yaptırır. Zira bankanın satın aldığı malı ikinci akit ile müşterisine satmasının caiz olması, satın aldığı malı kabzettikten sonra olması durumundadır. Çünkü menkul olan mallarda kişinin kabz etmeden tasarruf etmesi Hanefi mezhebinde ittifakla caiz değildir. Gayrı menkul mallarda ise kabızdan önce tasarruf, İmam Ebu Hanife ve İmam Ebu Yusuf (Allah onlara rahmet etsin)'a göre caiz olsa da İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)'e göre caiz değildir.[2]

Müessesenin bizatihi malı satın alıp kabz etmesi, malın ikinci satışının caiz olabilmesi için yeterli olduğu gibi müesseseye gelen müşterinin müesseseden aldığı vekâlet ile müessese namına o malı satın alıp kabz etmesi de yeterli olacaktır. Zira vekil asıl gibidir. Vekil o malı kurum namına alıp kabz etmesi kurumun bizzat o malı alıp kabz etmesi gibidir. Daha sonradan kurumun, satın aldığı malı ikinci bir akitle o kişiye satması da caiz olacaktır.

Bir şeyi alıp tutmak anlamına gelen kabız ya hakikaten olur veya hükmen olur.

Hakiki kabız; bizzat kişinin satın aldığı malı eline almasıyla oluşur.

Hükmen kabız; satın alan kişinin satın aldığı malı, kabz etmesine mani olan şeylerin ortadan kaldırılmasıyla oluşur. Buna tahliye yoluyla kabz da denir[3]. Hanefi mezhebine göre sarf akdinin dışında kişinin gerek hakikaten gerekse hükmen kabz ettiği malda tasarruf etmesi caizdir.

Bazı Müslüman tüccarların şöyle bir iddaları vardır: Piyasadaki bazı faizli bankalar, aynı muameleleri yani kişiye lazım olan herhangi bir malı, öncelikle satın alıp daha sonradan ikinci akitle o kişiye faizsiz bankalarda olduğu gibi satma işlemini yapmaktadırlar. Ve aynı zamanda bunların koydukları vade farkı, faizsiz bankalara nispetle daha düşüktür.

Yazımızın başında da ifade ettiğimiz gibi faiz işlemi velev ki finans kurumu tarafından da yapılsa faizdir yani dinen haramdır. Aynı bu doğrultuda İslam'ın kabul ettiği alış veriş şekli olan **murabaha** sistemi de şartları yerine getirilirse dinen caizdir velev ki bu muameleyi faizli banka yapsın. Dolayısıyla faizli bir bankanın İslam'ın kabul ettiği herhangi bir akiti yaparsa bu işlem akit olması itibarıyla sahihtir. Lakin burada farklı bir açıdan bakmak gerekir. Şöyleki; kişinin alış veriş yaptığı müessesenin malının (sermayesinin) ekserisinin helal olup olmaması. Piyasadaki faizli bankaların ekser kazançları faiz yoluyla olduğundan bunlarla velev ki mubah bir alış veriş yapılması dahi caiz değildir.

Müslüman için dini hassasiyet asıl olmalıdır. Dünyevi meta uğruna dini hassasiyetini bırakması bir Müslüman için söz konusu olmamalıdır. Aynı bu doğrultuda finans kurumlarının insaflı olması da gerekmektedir. Müslümanların dini hassasiyetlerini, dünyevi çıkar uğruna kullanmamalı ve bunun mesuliyeti mucip bir iş olduğunu unutmamalıdır.

Yatırılan paraya kar payı alma

Finans kurumlarıyla alakalı yaygın olan suâllerin bir diğeri de, yatırılan fonlar mukabilinde kar payının alınmasıdır.

İslam hukukunda birçok ortaklık şekilleri vardır. Bunlardan bir taneside **mudârebe** ortaklığıdır. Mudârebe şirketi; ortaklardan birinin sermaye, diğerinin emeğiyle katılıp kurdukları ve elde edilen kâr-ı belli bir oranda paylaşmak üzere anlaştıkları emek, sermaye ortaklığının ismidir.

İnsanların maddi durumları ve kabiliyetleri eşit değildir. Bazılarının ticarete kabiliyeti olduğu halde ticaret yapacak sermayesi olmayabilir. Bazılarının da sermayesi olduğu halde ticaret yapacak kabiliyeti olmaya bilir. Bunun için mudarebe ortaklığı, âlimlerin ittifakıyla meşrudur.[\[4\]](#)

Bu bilgi doğrultusunda kurum, kendisine para yatıran kişiye, yapacağı ticaret sebebiyle elde edeceği kardan yüzdelik olarak kar payı vermesi caiz olacaktır. Şu kadar var ki, kar payı ismiyle her ay için rakamsal olarak yani belli bir miktara para vermesi faiz olduğundan caiz değildir.

Parasını finans kurumuna çalıştırılması için yatıran kimseye **rabbul mal** (mal sahibi) parayı çalıştırmak için alan finans kurumuna da **mudarip** denir. Bu ortaklıkta zarar söz konusu olursa öncelikle bu zarar, elde edilen kara, karşılamadığı takdirde de **rabbul malın** çalıştırmak üzere bankaya yatırdığı sermayeye yansıtılır. Hiçbir surette parayı çalıştıran mudarip, bu zararı şahsi parasından karşılamasıyla sorumlu tutulamaz. Şayet çalıştırmak üzere parasını finans kurumuna yatıran **rabbul mal** zararın finans kurumu tarafından karşılanmasını şart koşacak olursa bu **mudarebe** (bir taraftan mal diğer taraftan sermaye ortaklığı) dinen caiz olmaz.

Bazı finans kurumlarının iflas etmesinden sonra gündeme gelen bankacılık kanunu; 17.12.1999 tarih ve 4491 sayılı Bankalar Kanununda değişiklik yapılmasına ilişkin kanun, 19.12.1999 tarih ve 23911 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Buda finans kurumlarının tıpkı diğer faizli bankalarda olduğu gibi belli bir miktara kadar devletin kefaleti altına girmiştir.

Bu mesele de şüphesiz ayrı bir fıkâhî değerlendirmeye tabi tutulmalıdır. Zira yukarıdaki satırlarımızda da ifade ettiğimiz gibi **mudarebe** ortaklığında zarar **mudaribe** yani parayı çalıştıran kimseye veya kuruma hiçbir surette yansıtılmasının şart koşulması dinen caiz değildir. Şukadar var ki yukarıda zikri geçen bankacılık kanunu, zararın kurumun ödeme sorumluluğuna değil, devletin ödeme sorumluluğunu iltizam etmektedir. Devlet parayı veren rabbul mal olmadığı gibi parayı çalıştıran mudaripte değildir. Belki üçüncü bir şahıs konumundadır. Buda mudarebe ortaklığının fesadını gerektirmeyecektir. Zira ortaklıkla

alakası olmayan birinin, kiŖiye parayı filancıya **mudarebe** (emek sermaye) ortaklılığı üzerine ver eğer **mudarip** (parayı çalıştıran kimse) zarar ederse ben ödeyeceğim demesinin dinen herhangi bşr sakıncası yoktur. Zira bu kişi parayı veren **rabbu'l mal** veya parayı çalıştıran **mudarip** değildir. Belki üçüncü bir şahıştır ki bunun ifadelerinin akde herhangi bir tesiri yoktur.

Netice

Finans kurumlarında vazifeli olan personellerin şahsi inisiyatiflerinin olduğunu, finansman ihtiyacı için bu kurumlara başvuranların teklifleri doğrultusunda farklı işlemlerin yapıldığını duymaktayız. Durum böyle olunca, **finans kurumlarının her türlü finansman işlemleri mutlak olarak caizdir, demek mümkün olmamaktadır**. Dolayısıyla Müslüman kardeşlerimizin finans kurumlarıyla yapmak istediği finansman işlemlerinin detayını, bu işi bilen ilim adamlarıyla görüşmelerini ve bu konuda fetva sormalarını şiddetle tavsiye etmekteyiz.

Rabbim cümlemizin amellerini rızasına muhalif olmasından muhafaza edip, maişetimizi helal yoldan temin edebilmeyi nasip eylesin. Amin Selam ve muhabbetlerimle.

[1]– Tuhfetu'l Fukaha c:2 s:105, El-Muhitu'l-Burhanî c:7 s:39, Ali Haydar Efendi Mecelle şerhi madde 123, İşlam Hukuku Elmalılı M.Hamdi Yazır c:3 s:458

[2]El-Lubap fi şerhi'l-kitab c:2 s:34-35

[3]İbni Abidin c:4 s:562

[4]El-Mevsuatu'l-Fikhiyyetü'l-Müyessire c:1 s:662